

N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Autorstvo bez autora

Nekoć je autor doista bio *auctor* – množitelj, stvoritelj, začetnik, pokretač, kolovođa – i sve drugo što znači ova više-značna, a opet nedvosmislena latinska riječ. Bez obzira na finese latinskog jezika jasno je da autor ne može biti bilo tko, da autora ne čini navođenje njegova imena ispod naslova ili ispod teksta, nego je autorstvo plod njegova umijeća, kreativnosti, a nadasve volje da stvori nešto novo. Nije tako samo u umjetnosti – nekoć je tako bilo i u znanosti. Sjetimo se samo Arrheniusove jednadžbe, Bunsenova plamenika, Erlenmayerove tikvice, Dumasove metode, Mendeljejevljeve tablice, Newtonovih zakona i Einsteinove teorije. Iako su mnogi bili na tragu njihovih otkrića i dostignuća i premda se moramo složiti da nijedno znanstveno otkriće nije palo s neba,¹ autorstvo svega nabrojenog je nesporno. Zna se tko stoji iza navedenih tehničkih i znanstvenih dostignuća, a tko je bio samo pomagač ili naprosto osoba koja je stvarala dobro intelektualno i materijalno ozračje u kojem se mogao ostvariti autorov genij.

Ta se činjenica vidi i po broju autora znanstvenih djela koja su nekoć bila predočena javnosti. Boškovićeva *Theoria*, Newtonova *Principia*, kao i Darwinova *Origin of Species*, knjige su jednog autora, premda je – kada se pravo uzme – pisanje takvih knjiga posao za desetoricu. I u prošlom stoljeću, sjećam se, autorstvo se uzimalo ozbiljno. Rad je obično imao dva ili tri autora, s time da se uvijek znalo tko je glavni autor, bez potrebe da se to ističe. Isto tako, autorstvo na radu trebalo je steći – nije bilo dovoljno snimiti spektar ili napraviti rutinsku sintezu. Nitko nije stavljao tehničare kao koautore, a još manje kolegu koji mu je olakšao posao kakvim sitnim no bitnim savjetom. Za sve je te ljude bilo mjesta na radu, ali u zahvali (Acknowledgements), nikako ne među autorima. Najviše na što su se mladi tužili bilo je da je netko od starijih kolega bio pripisan na rad a da nije pravo sudjelovao ni u planiranju ni u izvođenju istraživanja. Kad je na znanstveno vijeće došao izvještaj o radu kolegice u kojem je pisalo da je “aktivno sudjelovala u istraživanju”, zapitao sam može li se u istraživanju sudjelovati i pasivno. Očito može.

To kažem zato što danas nitko ne mari koliko rad ima autora i po čemu su autori zaslužili biti autori. Najbolje je – i radi napredovanja (po broju publikacija) i radi mira u kući – na autorsku čast uzvisti sve članove laboratorija ili ekipe. Takva poslovna politika, koja nije hrvatska specifičnost, nedavno je dovedena do grotesknih razmjera. Autori su joj francuski znanstvenici kojima je u krvi Molière, Comédie-Française i *Castigat ridendo mores*. Oni su, najjednostavnije rečeno, izmislili autora koji nikad nije postojao!

Nije to *ghost author*, autor koji je izmišljen da bi znanstveni rad imao bolju prođu kod urednika časopisa, o čemu sam već pisao

u ovoj rubrici.² Namjera mu je bila da se izvrigne ruglu nova francuska znanstvena politika, novi sustav angažiranja znanstvenika kojima se više ne nudi trajno zaposlenje, nego ih se zapošljava prema njihovoj vrijednosti, koja se mjeri – pogodili ste već – brojem objavljenih znanstvenih radova i drugim scientometrijskim pokazateljima.³ (Vrlo loša poslovna politika. Državne namještenike, u što su se znanstvenici pretvorili, može se stimulirati (pozitivno) mogućnošću unaprjeđenja i (negativno) degradacijom. Takav stimulativni sustav postoji u vojsci otkad ljudi ratuju – i pokazao se izvrsnim!)

Što su napravili naši francuski kolege? Izmislili su znanstvenika neodređenog spola kojem (kojoj) su nadjenuli ime Camille Noûs. Tko zna francuski znat će da je Camille jedno od onih čudnih imena koja u Francuskoj mogu označavati osobu i muškog i ženskog spola, a *nous* je francuska riječ koja znači “mi”. No ovako, s akcentom napisana (*noûs*) zapravo je starogrčka riječ koja znači “um”. Um sve pokreće, učili su grčki filozofi, pa je tako i dr. Noûs pokrenuo mnogo toga – izazvao je konsternaciju među urednicima časopisa kad su ustanovili da taj slavni znanstvenik s preko 180 objavljenih radova ne postoji niti je ikad postojao.

Satira ili bezakonje, bezobračina? Teško je reći, jer granicu je teško povući (a ovisi i o kulturi sredine u kojoj se takve podvale događaju), no u svakom slučaju to je tihi, no ne i pretihi protest protiv znanstvenog udarništva. No, kad malo bolje razmislim o čitavom slučaju, ima tu još nečega.

Što znači biti autor znanstvenog rada u kojem se tvoje ime pojavljuje među desetero drugih, a za nikog pravo ne znaš u čemu se sastoji njegovo autorstvo, njegov znanstveni doprinos? Tko je prvi i pravi autor rada, po čijem će se imenu rad pamtili i čije će ime njegovi rezultati proslaviti? Ne zna se. No znanstveni rad treba imati lice, pa kad nema lice pravog, onda dobiva lice izmišljenog autora, autora čije će ime objediniti napor čitave ekipe – baš kao što ratna zastava objedinjuje napore tisuća bezimernih vojnika.

Literatura

1. E. Scerri, The discovery of the periodic table as a case of simultaneous discovery, *Phil. Trans. Roy. Soc. A* **373** (2015), doi: <https://doi.org/10.1098/rsta.2014.0172>.
2. N. Raos, Autorstvo bez granica, *Kem. Ind.* **68** (5-6) (2019) 218.
3. C. O'Grady, Who is Camille Noûs, the fictitious French researcher with nearly 200 papers?, *Science* **14** (674) (2021), doi: <https://doi.org/10.1126/science.abi5504>.

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr